MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

SÁMI Lajos

Híres magyar utazók IV. Magyar László (1818–1864)

Eredeti közlés/Original publication:
Athenaeum, 1874, 5. évf., 1. sz., 1039–1049. hasáb.
Elektronikus újraközlés/Electronic republication:
AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.180
Dátum/Date: 2012. november/November 23.
Az elektronikus újraközlést előkészítette
/The electronic republication prepared by:
B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd
Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document
Sámi Lajos: Híres magyar utazók IV. Magyar László (1818–1864), *AHU MATT*, 2012, **pp. 1–8. old.**, No. 000.000.180, http://afrikatudastar.hu
Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:
Országos nagy közkönyvtárak

Kulcsszavak/Key words
Magyar László életrajza, Magyar László működése Dél–Amerikában, Magyar László Afrikában, Magyar László útjai Afrikában, Benguela, Bihé, afrikai karaván, Kajája–Kajárigula bihéi fejedelem, *mukombe* (vendégjog), *kimbando* (varázsló, jós), házasság Bihében, rabszolga-vadászat, helyi kereskedelem Afrikában, Magyar László halála,
biography of Ladislaus Magyar, activity by Ladislaus Magyar in South America, Ladislaus Magyar in Africa, journeys of Ladislaus Magyar in Africa, African caravan, Kajája–Kajárigula, prince or paramount chief of Bihe, *mukombe* (guest right), *kimbando* (magician, diviner), marriage in Bihe, slave–hunting, local trade in Africa, death of Ladislaus Magyar

---

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages
* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration
* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

Híres magyar utazók. IV.

MAGYAR LÁSZLÓ (1818–1864)

Sámi Lajos

MAGYAR LÁSZLÓ, a magyar Livingstone, ama ritka utazók közé tartozik, a kik valamely ismeretlen földterület átkutatását és megismertetését tüzvén ki életök feladatául, ebbeli elhatározott szándékuk megvalósitását nemzetök kormányának és tudós társaságainak minden anyagi támogatása, sőt azoknak legkisebb erkölcsi buzditása nélkül is, csupán saját pénzbeli s főleg pedig törhetetlen akaraterejökkel kisérlették meg és hajtották végre. Mert mikor a magyar tudományos akadémia Magyart levelező tagjai közé fölvette s munkájának kiadása által s más uton is támogatni és buzditani akarta, ez a segitség már akkor későn érkezett számára, legalább annyiban, a mennyiben utazó hazánkfia oly vidéken telepedett le, a honnan és a hová a küldemények sohasem juthattak el többé rendeltetési helyökre.

Magyar László Hunfalvy szerint[1] Szombathelyen, Oberlaender[2] szerint Szabadkán 1818-ban született. Fiatal koráról, de főleg gyermekéveiről nem sokat tudunk. Az elemi iskolákat Duna-Földváron, az alsó gimnaziális osztályokat Kalocsán, a felső osztályokat pedig Szabadkán végezte. A bölcsészeti tudományok tanulása végett Pestre jött, de 1840-ben az elméleti tanulmányokkal felhagyván, a gazdaságban kezdette magát gyakorolni s a báró Orczy-család jankováci uradalmában előbb mint irnok, később mint ispán hivataloskodott egyideig.

A kalandos utazások iránt már kora ifjuságában feltűnő hajlamot érzett s főleg a tengeri kalandokról ábrándozott igen sokat; gyermekkori vágyainak netovábbja egy hajóstiszt aranyos vállrojtja volt. Természetes tehát, hogy az ispáni állás nem nagyon felelt meg hajlamainak. Ez okból atyja egyik barátjának, Kis Pál akkori fiumei kormányzónak felhivására Fiumába ment a tengerészeti iskolába. Itt két évi elméleti tanfolyamot elvégezvén, cs. kir. hajóstiszt-növendékké lett s mint ilyen 1843-ban rövid szabadsággal Szabadkára utazott. Ekkor látta utoljára hazáját, rokonait és ismerőseit; mert Fiumába visszatérvén, onnan Triesztbe ment s innen egy cs. kir. postahajón, mint tengerészkadét Braziliába utazott.

Bahiában, Brazilia egyik elsőrendű kikötő-városában, elhagyván az osztrák hajószolgálatot, Nyugot-Indiába ment, hol Havannából egy, spanyol csempészhajón mint köztengerész Afrikába, Guinea partjaihoz vitorlázott. Itt a csempészeknek segitett rabszolgákat fogdosni és elszállitani s e »veszedelmes és átkozott kereskedésben« – miként a rabszolga-csempészetet maga nevezé – oly szerencsés vala, hogy öt hónapi utazás után betegen ugyan, de duzzadt erszénnyel térhetett vissza

[1] *Budapesti Szemle*, 1874. évi március–aprilisi füzet 325-ik lap.
[2] *West-Afrika vom Senegal bis Benguela*, von Richard Oberlaender, Leipzig, 1874.

Kuba szigetére. Az igy szerzett 1500 spanyol talléron Havannában tengerészeti előadásokat hallgatott s több tengerész-műszert vásárolt s később egy spanyol hajón Madagaskáron, Jáván és Szumátrán keresztül Kelet-Indiába utazott; itt veszélyes sárgalázba esett s egy francia hajóval Fokvárosba (Cape-Town) ment s ott egy kórházban öt honapig ápoltatá magát, mig egészsége tökéletesen helyre nem állott. Felgyógyulván, egy portugál hajón, már mint első kormányos, ismét Braziliába, Rio Janeiróba utazott és ott Vámosi József debreceni születésű hazánfiától, ki őt igen szivesen fogadta, megtudván, hogy La Plata köztársaság diktátora, Rosas, nehány alkalmas tengerész tisztet szándékozik hajóhadába fogadni, Vámosi ajánló leveleivel Buenos-Ayresbe sietett, hol őt Rosas diktátor csakugyan tengerész hadnagygyá nevezte ki s egyszersmind a köztársaságban is polgári jogot nyert.

Az Uruguay és La-Plata közt duló véres háboru, az angolok és franciák beavatkozása következtében, kik az előbb nevezett államot segitették, Rosas hajóhadának teljes tönkreverésével végződött, mely alkalommal Magyar László is fogságba esett, s ha egy francia hajó parancsnoka közbe nem veti magát érette, halálra is itélték volna. Igy azonban, miután az emlitett hajóparancsnok, Lainé bebizonyitotta, hogy Magyar a hadifoglyok legyilkoltatásában, melylyel ártatlanul vádolták, részt nem vett, szabadon eresztették, s tiszti rangját is megtarthatta, de köteleznie kellett magát, hogy la-platai lobogó alatt Uruguay ellen többé nem harcol.

Kalandkedvelő hazánkfia sehogysem tudván megszokni a tétlen életet, ismét Braziliába ment s ott ajánlkozott a kormánynak; hogy az Andok hegyláncát (Cordilleras de los Andes) beutazza és a perui régiségeket fölkeresi, de a kormány ily költséges vállalatba nem akart bocsátkozni. Braziliában egy egész évig tartózkodott Magyar László. Az ország természeti nevezetességeivel, állat- és növényvilágával ez idő alatt annyira megismerkedett, a mennyire azokkal egy laikus megismerkedhetett. Innen magyarázható ki, hogy később Afrikában tett utazásai alatt minden ott látott növény- avagy állatfajban ugyanazon fajokat vélte fölismerhetni, melyek az Oceán tulsó partjain találhatók, s azokat, bár jóhiszemüleg, de a legtöbb esetben minden esetre tévesen, ugyanazon tudományos nevekkel ruházta föl, melyek inkább a braziliai Faunát és Florát illetik meg. Azonban ő maga többször határozottan kijelentette, hogy e tekintetben sohasem akart, nem is akarhatott tudományos tekintély gyanánt szerepelni.

Braziliát elhagyván, mint Trudotati-Dalaber-Almanzor kalabari fejdelem hajóhadának parancsnoka, ismét szolgálatba lépett, s két év alatt Közép-Afrika nyugoti partjaival meglehetősen megismerkedett. Kutató s mindent jól megvizsgálni szerető természete korántsem elégedett meg annyival, hogy a partszéli tartományok természeti minőségét megismerje, hanem igyekezett az ott lakó különböző négertörzsek szokásait, erkölcseit és életmódját is annyira áttanulmányozni, hogy szükség esetén közöttök is megélhessen. Hanem a gyilkoló egyenlitői égalj elannyira megrongálta egészségi állapotát, hogy annak helyreállitásáról végre komolyan kellett gondolkodnia, s igy kénytelen vala oly tájakra utazni, melyek az európaiak egészségére nézve kevésbbé veszélyesek. Ez okból a jóval délebbre fekvő *Benguelába* ment, hogy aztán onnan Afrika belsejébe, még egészségesebb vidékekre vonulhasson.

Benguelában, hova 1848-ban érkezett, a portugál települők igen szivesen fogadták utazó hazánkfiát. Itt fogamzék meg lelkében az a gondolat és terv, hogy életét Közép-Afrika ismeretlen belsejének átkutatására szentelendi. Ezért Benguelát, az egészségtelen portugál gyarmatot 1849. január 15-kén odahagyta, s egy belföldi karaványhoz csatlakozva Bihéország felé tartott és oda 40 napi utazás után szerencsésen meg is érkezett. Utleirásában[3] igen érdekes részleteket közöl a nyugot-afrikai karavánok különösségeiről. Egy ilyen karaván 2–3000 rabszolgából áll, kik vállaikon egyenkint 50–60 font súlyu portékát cipelnek az ország belsejébe. Az áru-csomagokat viaszos vászon védi az idő viszontagságai ellen s maguk a csomagok két, tiz láb hosszú póznán fityegnek, ugy, hogy mindenik vállon egy rud vége nyugszik, s a teher súlya egészen azokra nehezedik. Ha pihenni akarnak, a rud végét megtámasztják valamihez, anélkül, hogy a terhet letennék vállaikról. E portékákon kivül a négerek élelmi szereiket és fegyveröket is magukkal viszik, hogy a szállitmányt szükség esetén megvédhessék. A menet az őserdők keskeny ösvényein föl s alá kanyarogva libasorjában halad előre. Hogy élelmi szereket szerezhessenek, a karaván előtt egy fegyveres csapat járja be a vidéket, és európai árukért gyümölcsöt, hust vagy veteményt cserél, a mi sohasem történik meg csalás, zsarolás, összekapás és tusakodás nélkül. Minthogy minden utazás alkalmával ugyanegy utat szoktak használni, helyenkint tisztásokat vágtak az őserdőkben, a melyek aztán ugyszólva erőditett táborhelyekül szolgálnak a karavánoknak. A kifáradt utasokra itt lombkunyhók várnak, füből és galyakból készitett nyugágyakkal. A menet fölött egy ugynevezett vezér parancsnokol, kit fegyveresek őriznek, a ki a különböző jeleket füttyentéssel adja tudtára a karavánnak. Ez a vezető éjjel a tábor közepén alszik, s mellette van letüzve a karaván lobogója; körülötte több fegyveres áll őrt egész éjen át. Ha egy község elhatározza, hogy karaványt szervez, az előkelőbbek tartoznak önkénytes kiséröket és teherhordókat fogadni; más idegen ember a karaványhoz csak fejdelmi engedély mellett csatlakozhatik. A ki részt akar venni, egy ökröt vág le, s annak beleiből az istenek akaratát valamelyik pappal kiolvastatja. Ha a jelek kedvezők, a pap a kérdező homlokát és mellét az áldozat vérével bemázolja, a egy darab véres rongyot ad neki, melynek előmutatására a fejdelem az utazási engedélyt megadja, még pedig olyan formán, hogy az utazni akarónak a bőrére sárga festékkel valami jegyet rajzol. Az egész uti társaság szolidariter van kötelezve egymás életére és vagyonára ügyelni.

Magyar, hogy terveit végrehajthassa, mulhatatlanul szükségesnek tartotta Bihéországban letelepülni s az ottani népekkel vérségi és kereskedési viszonyba lépni, mert csak igy tartotta lehetségesnek, hogy Afrika belsejét idegen segitség nélkül beutazhassa. Bihé az egyenlitőtől délfelé 13 foknyi távolságra fekszik 4500 lábnyi magasan a tenger szine fölött s az egész tartomány egy igen termékeny és erdőboritotta hegyláncok által keresztül-kasul szeldelt lapály, melyen valami 50,000 szép termetű, vidám kedélyű néger él, kik örömest cicomázzák magukat és a dobzódást, mulatozást nagyon szeretik. Mihelyst a karaván ide érkezett, Magyar, ottani törvényes szokás szerint, a tartomány fejedelménél Kajája-Kajárigulánál azonnal tisztelkedett. Utazónk annyira megtetszett a fejedelemnek, hogy nem csak a

[3] Magyar László *Délafrikati utazásai.* I. kötet. (Több nem jelent meg.)

*mukombe*t, vagy is a vendégjogot és az ország területén való utazhatásra szóló engedélyt adta meg neki, hanem Bihében történt letelepedése után, egyik leányát is feleségül ajánlotta neki, kinek anyja különben a fehérek közt született és nevekedett. Hazánkfiát e nem remélt szerencse és kitüntetés kissé zavarba hozta, mert egy királyleány nőül vevése Bibében s Afrika eme részében mindenütt igen költséges mulatság, minthogy itt nem annyira menyasszonyi gazdag hozományról, mint inkább a nő vételárának kifizetéséről szokott szó lenni; már pedig vételár annál magasabb, minél előkelőbb származásu a menyasszony. Azonkivül gyakran megesik, hogy az ilyen magas származásu nő, hatalmas rokonaira támaszkodva, férjével szemben a házsártos Xantippe, a háztartás többi tagjai fölött pedig a legféktelenebb zsarnok szerepét játszsza. Mind hiába! Itt nem volt menekülés. Magyar némi habozás után kijelenté a fejedelem követének, hogy ajánlatát elfogadja s leánya bármikor eljöhet hozzá és lakában mint urnő, helyet foglalhat. »Ezek folytán« – irja utazónk – »1849. május 23-án megérkezett menyasszonyom, mindkét nembeli számos rabszolga kiséretében. Miután a *kimbando* (pap, jós) értelmetlen, több izben illetlen hókusz-pókuszait menyasszonyommal elvégezte, két testvérbátyja átadá a nőt nekem, mielőtt vele csak egy szót is válthattam volna. Elvevém, mint ismeretlen portékát. Egyébiránt menyasszonyom, Ina-Kullu-Ozoro (Ozoró hercegasszony) karcsu, magas, szép termetű s körülbelöl 14 éves leány, fényes fekete arcában két nagy kerek szem ragyog, vastag, rózsaszinü, duzzadt ajkai közül indiai gyöngyhöz hasonló hófehér fogak tünnek ki. Öltözete különféle eleven szinü finom szövetekből készült, bő lobogó ruháját cafrangos fehér öv szoritja karcsu derekához; haja sokszinü apró gyöngyökkel van diszitve s a gordiusi csomóhoz hasonló megoldhatatlan tekercsekbe és fürtökbe felosztva. De nyakán, a vékony arany láncon Megváltónknak ugyancsak aranyból készült keresztjét vettem észre s ennek látása bizodalmat és reményt önte szivembe, hogy egyesülésünk szerencsés lesz a menyasszonyom által hordott keresztyén jelkép oltalma alatt.«

Eképen Magyar László a Benguelatól majdnem egyenest keletre eső s a tenger parttól mintegy 80–90 mértföldnyi távolságra fekvő Bihé tartományban telepedett le a Küanzával egyesülő Kokéma folyó egyik mellék vizénél, a Ma-sisi-knitu folyónál, a tartomány Kombála nevű fővárosának közelében.

A házas élet Bihében olyan, mint az egyenlitő alatti Afrika többi néger törzseinél. Mihelyst egy fiatal ember annyira nőtt és erősödött, hogy külön házat és családot képes alapitani, az általa kiszemelt leányt szülőitől megkéri. Ajándékot küld nekik, melyet ha elfogadnak, kérelme szives fogadtatásra számithat s most már megkezdheti az alkudozást a menyasszonyért fizetendő ár fölött. Fizetés után a leányt szülői átadják völegényének. A menyasszony igen gyakran csak 12 éves. Az ifjú nő összekelés után egy héttel ásót kap s egy darab földet, a melyet ő tartozik megmivelni. Még a legszegényebb rabszolga is arra törekszik, hogy legalább két felesége legyen, s minthogy a négereknél az a szokás, hogy a nő tartozik férje táplálékáról gondoskodni, maguk a nők óhajtják, hogy minél többen legyenek ugyanegy családban. Mindegyiknek külön kunyhója van s a férj sorra lakik egy-két napig vagy hétig mindegyiknél, a hogy éppen kedve tartja. A nő, a kinél a férj lakik, a lehető legjobban igyekszik őt tartani.

Bihéből azután kisebb nagyobb kirándulásokat tett a szomszéd tartományokba. 1850. febr. 20-án indult el nagyobb utazására s ezentul majd kereskedelmi karaván ok, majd saját rabszolgái és elefántvadászai kiséretében uj meg uj fölfedező utazásokat tett. 1852-ben Kambába és a Cunene folyó közép futásához utazott, miután családját Benguelában telepitette le.

Az Affe nevü viztelen sivatagon tett fáradságos utazás után Magyar László Gambos nevü tartományból Kamba országba érkezett. Kambaország mintegy 300 □ mfld területü, melyen szétszórva egyes gazdaságokon mindössze 12,000 ember lakik, a kik négerek s az a különös szokásuk van, hogy alsó állkapocsukból három előfogat kiütnek. Az ország valóságos gyönyörü oáz a sivatagon, mert a Cunene minden évben végig árasztja és megtermékenyiti; tehát ott is, mint a legtöbb forróövi tartományban, csupán két évszak van: egy száraz és egy esős.

Magyarnak, hogy a Cunene folyóhoz juthasson, lakatlan, vizszegény vidéken kellett áthatolnia, melyet sűrű bozóttal járhatatlanná tett ős erdőség boritott, mig végre a tiszta vizű nagy folyamot csakugyan elérte, mely homokos és kavicsos ágyában nyugodtan, csendesen hömpölyög tova, vizilovak és krokodilok bámulatos mennyisége által benépesitve, mig a partmelléki erdőségek a majmok és madarak éktelen zajától viszhangzik nap felköltétől nap lementéig. A folyó az Atlanti oceánba ömlik és hosszu területen át még nagyobb gőzösökkel is járható lenne.

1850. és 55-ben Magyar oly vidékeket utazott be, a melyeken itt-ott már Livingstone is megfordult; Magyar nyugatról kelet felé hatolt előre, s több királyságon ment keresztül, melyeket egymástól mértföldekre terjedő, lakatlan erdőségek választanak el, számtalan folyó termékenyit meg és hegy-völgyes tájaikkal s erdőboritotta lejtőikkel fokozatosan ereszkednek alá a keleti nagy folyók és tavak vidékéhez. A sikságok esős évszakban viz alá vannak merülve, lakóik rabló, erőszakos természetü négerek, kik mellesleg, a rabláson kivül, némi földmivelésből és baromtenyésztésből élnek és a legzsarnokabb fejdelmek jármai alatt görnyedeznek, s innen szoktak legtöbb rabszolgát kihordani.

Kimbandát vagy Dsimbandát hét napi járóföld terjedelmű erdőség választja el a szomszéd harcias néptől. Temetői csend uralkodik e sötét őserdőben, melyet csak itt-ott szakitnak félbe kisebb-nagyobb patakok és folyók által öntözött fügazdag tisztások, a melyeken roppant mennyiségü mindenféle vad állatok legelésznek és tanyáznak. Csak elefántvadászok és vadmézkeresők járják be olykor-olykor e gyönyörü erdei magányokat, melyeknek szélei körül a Mukantala- és Kamakeltörzsek barangolnak idestova, ős eredeti nomád életet folytatva. Ezek a legrutabb négerek az egész Afrikában; kormossárga szinök van, ritkán magasabbak négy lábnál, vékony lábszáraik, pohos hasuk, vékony nyakuk, nagy fejők, lapos arcuk, pisze orruk, apró szemeik és roppant nagy füleik vannak. Széles szájokat duzzadt ajkak szegélyezik. Békésen élnek, de szomszédaik valóságos vadászatokat rendeznek ellenök, hogy rabszolgákul eladhassák őket.

E vidékén tul Bel-Afrika kelet felé a Moluva- és Lobal-országok fennlapályaihoz ereszkedik alá, mely utóbbiakat egy harminc napi járó földre terjedő roppant erdőség választja el a tulnan fekvő Kazembe-birodalomtól. A kevésbbé termékeny, ámbár bővizü Moluva-birodalom keleten a Katenda- és Katema-vidékek fügazdag sikságaival olvad öszsze, a melyeken egymást érik az eliszaposodó tavak. E tavak

vidékén igen sok nagy kigyó van, melyek az ottani lakóknak kedvenc eledelül szolgálnak. A lakosok nyulánk, karcsu növésüek, harcias természetűek, értenek a vas és réz feldolgozásához, nyilat, lándzsákat, dárdákat s védelmi eszközül tojásalaku paizsokat hordanak, sőt a délibb tájakon a lőfegyver használata sem ismeretlen. Rézsodronyból; gyöngyökből, madártollakból s az elefánt farkszőréből csinos karpereceket és nyakláncokat fonnak, melyek messze földön készpénz gyanánt szolgálnak s ezeken kivül sokféle gyapotszöveteket és szőnyegeket készitenek, melyekkel a gazdagabbak kunyhóik falát szokták beakgatni. Isteneiknek élő embereket áldoznak és az Atlanti oceán partjain levő rabszolgapiacokat ők látják el a legtöbb fekete portékával. A fejdelmek alattvalóikkal igen kegyetlenül bánnak, kényök-kedvök szerint ölhetik, csonkithatják őket, ha éppen rosz kedvökben vannak. Csak négykézláb csúszva közeledhetnek az uralkodó szine elé, karjaikat és mellöket porral dörzsölik be s igy szólnak: Üdvözlégy, istenünk! A főváros Kabebe szép sikságon egy folyó mellett fekszik s kettős keritéssel körülvett négyszögöt képez. Az utcák szélesek, szabályosak s derékszögben vágják egymást, közben-közben óriási fákkal vannak beültetve s különböző vásárterekhez vezetnek, hol kauricsigáért élelmi szereket s más szükséges dolgokat lehet kapni.

Egy három napi járó föld nagyságu sikságon tul kezdődik a sürü erdőséggel benőtt, hegyvölgyes Lobal tartomány, melynek fejedelmei szintén kegyetlenek s népe rabló es ravasz természetü.

Eddig terjednek biztosabb tudósitásaink Magyar László utazásairól. Ama kéziratcsomagon kivül, mely 1858 végén a portugál kormány utján Magyartól az akadémiához érkezett és a mely ugyancsak az akadémia költségén a következő évben *Magyar László délafrikai levelei és naplókivonatai* cim alatt meg is jelent, más kézirat-küldemény vagy egyéb hosszasabb tudositás tőle többé nem érkezett. Utazó hazánkfia hosszas hallgatása miatt akadémiánk aggódni kezdvén, ismét a portugál kormányhoz folyamodott, mint amelynek birtokain Magyar László családja letelepedett. Attól aztán hosszasabb idő mulva megtudtuk, hogy Magyar László 1864. nov. 9-én Benguela kerületben a Domio Graude törvényhatóság alá tartozó Ponté do Cuju-ban meghalt s egy kiskoru örököst hagyott hátra; később, 1872. dec. 4-én a portugál kormánytól ismét tudósitást kaptunk, mely szerint a ház, a melyben az elhunyt Magyar László hagyatéka, könyvei és irományai le voltak téve, mindenestől porrá égett s igy derék hazánkfia későbbi felfedezéseiről minden irott bizonyiték örökre megsemmisült – ugyan ez utóbbi tudósitás teljesen igaz, mihez azonban sok kétség férhet.

Bár Magyar Lászlót nem számithatjuk az elsőrendű tudományos utazók közé, tagadhatatlan, hogy Dél-Afrika belsejének megismertetésében ő is jelentékenyen közreműködött, noha későbbi, sokkal fontosabb fölfedezéseiről, ugyszólva, mitsem tudhatunk. Minthogy az ő és Livingstone utvonalai többször keresztezték egymást, a két jeles utazó önkénytelenül s mintegy öntudatlanul megerősité egymás tudósitásait s azok hitelességét minden kétségen fölül emelé. Már csak ez egyetlen körülmény is elég lenne arra, hogy Magyarunk nevét feledhetetlenné tegye a földrajzi fölfedezések történetében.